

Den sidste – stridbare - degn i Vindinge, 1745 - 1807

Der har altid været præster ved vore kirker, og præsterne fik hurtigt en medhjælper, degnen. Ordet kommer af det græsk-latinske ”diaconus”, tjener. Han kunne være ”løbedegn” fra en købstads ældste latinskoleklasse eller ”sædedegn”, en af landsbyens egne.

Med reformationen 1536 blev degnens opgaver præciseret: som hidtil skulle han ringe med kirkeklokken, bede ind- og udgangsbøn, hjælpe præsten messeklæderne på og rende rundt med embedsskrivelser fra provst og biskop. Men nu skulle han også undervise ”det unge bondefolk” i ”børnelærdommen”, Luthers Katekismus, én gang om ugen dér og hvornår sognepræsten bestemte det. Det var rent religiøst terperi, men dog på dansk, og de kvikke fik en chance for at lære at læse og skrive.

Med Danske Lov blev det 1683 bestemt, at degnene skulle være studenter og have en bolig, en ”degnestavn”, stillet til rådighed. Men der var ikke noget krav om skolestue. Der var kun ganske få skoler på landet. Vindinges første skolebygning lå uden for den daværende lille kirkegård og var fra omkring 1700.

Mens sognepræsten boede i Reerslev, boede sognedegnen i Vindinge, og det gav ham en særlig position dér. Hans aflønning bestod af korntienden, julerenten, påskerenten, Skt. Hansrenten og indtægterne af hans 1½ tønder hartkorn svarende til et pænt husmandsbrug.

Andreas Hansen og hans samtid.

Da Andreas Hansen i 1784 kom til Vindinge, var årtiers kamp om landbrugets udvikling begyndt at udmønte sig i omfattende landboreformer, og samme år kom en mere reformvenlig regering til magten ved et kup. Bønderne var ikke specielt positive overfor ændringer, de var mere optaget af et oprør mod det ukontrollerede hoveri og nogle godsejeres overgreb. En godsejer tog til genmæle med den gamle sang om, at bønderne til deres egen ruin mest beflittede sig på spil, druk, fylderi og uendelige rækker af gilder.

Den ”krasse” degn

Andreas Hansen var jyde, født i 1745 som søn af en byfoged og student fra Randers latinskole i 1767. Efter at have fået embede i Rorup-Glim, blev han i 1780 gift i Gentoft med den 4 år yngre Magdalene Kirstine Lassen. Ved ankomsten til Vindinge havde de to små piger, og her fik de yderligere 3. Én af dem fik i 1787 – to år før den franske revolution – det franskklingende navn Antoinette, vel efter den senere halshuggede dronning Marie Antoinette. I 1787 havde de en voksen karl til at hjælpe med jordbruget og en ”lillepige” i huset.

Det var Vindinges første lokalhistoriker, lærer Adam Larsen, som for godt 100 år siden omtalte Andreas Hansen som en ”kras” degn. Og selv om det nok ikke er hele sandheden, var der noget om snakken. Allerede året efter sin ankomst til byen, lagde han sig ud med en af byens solide bønder, Peder Michelsen på den senere Stålmosegård.

Gravstriden

Peder Michelsen havde i januar 1783 – året før Andreas Hansen kom til byen - mistet sin lille pige, som blev begravet på kirkegården. Godt 2 år senere døde en tjenestepige på en af domkirkens gårde, og den 16.-17. marts gik graverne på Andreas Hansens anvisning i gang med at grave en grav til hende på samme sted. Det opdagede Peder Michelsen, som boede tæt ved kirken. Han blev meget oprørt og bad graverne grave et andet sted. Men de gravede bare videre, tog barnekisten op og gravede så dybt, at barnekisten kunne sættes i bunden og dækkes med lidt jord, så den ikke kunne ses. Peder Michelsen klagede til ”kirkeejeren”, kapellan Bogøe ved Domkirken, som var enig i klagen og gav ham en seddel med til sognepræsten i Reerslev, hr. Høyer.

Pastor Høyer fik sedlen før tjenestepigen var kommet i jorden, og ifølge Peder Michelsen lod han til at ville sætte tingene på plads. Men degnen satte sig imod det og sagde, at ”sedlen fra Hr. Bogøe kunne være god at tænde tobak med!”. Så klagede Peder Michelsen til Stiftsøvrigheden. Vi kender ikke resultatet, men biskop Balle og stiftamtmanden har ikke kunnet gøre andet, end hjælpe ham til hans ret.

Biskop Balle

Samme biskop Balle var meget flittig til at ”visitere” eller inspicere sognene, først i kirken og bagefter i skolen. Allerede 1785 var han i Vindinge og fandt i skolen ”en kundskab, som var så god, at man bør og kan dermed være fornøjet” – ros til degnen! I 1787 var han forbi igen, og da var katekismus-kundskaberne blandt konfirmanderne så ringe, at han måtte pålægge hr. Høyer at undervise 3 af dem igen, før de kunne komme til alters – ris til præsten!

Aftenlæsningen med de unge

Det kan have været medvirkende til, at pastor Høyer mortensdag (11.11.) samme år fra prædikestolen i Reerslev annoncerede, at degnens ugentlige aftenlæsninger med sognets unge fra mortensdag til forårsplojningen fremover skulle foregå i skolen og ikke som hidtil på skift på gårdene, der stadig lå tæt samlet i landsbyerne. Skolen nævnes her for første gang og har muligvis ikke før været i stand til at rumme de unge. Måske syntes præsten også, at der blev hygget for meget på gårdene. Men Andreas Hansen mente ikke, der skulle laves om på noget, og lod dagen efter hjemme i Vindinge blæse i byhornet og kundgøre, at aftenlæsningerne nu gik i gang rundt omkring på gårdene.

Pastor Høyer klagede til kongen, og Andreas Hansen fik at mærke, hvordan det gik, hvis man ikke var sine foresatte ”hørig og lydige”, som det hed i kaldsbrevene med samme formulering som i fæstebrevene. For sin ”forsætsige og egenrådige” optræden blev han dømt til at betale en bøde på 2 rigsdalere til degnenes enkekasse, og til i provstens og to herredspræsters nærvær at ”gøre afbigt” over for sin præst. Det sidste har han garanteret ikke brudt sig om.

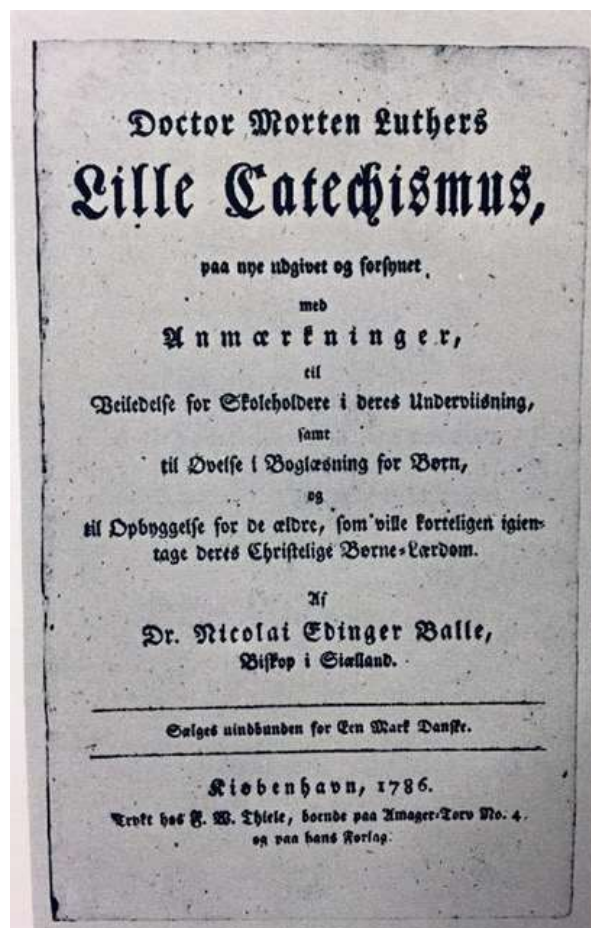
Andreas Hansens forhold til de lokale bønder synes ikke at have lidt overlast ved hans bataljer med præsten, og han blev senere tit brugt som forlover ved trolovelserne. Ved en trolovelse i Reerslev var ”A. Hansen, degn i Vindinge,” mødt i præstens sted. I øvrigt var han den sidste degn i Vindinge. Året før hans død i 1807 kom et nyt

reglement for almueskolevæsenet - en forløber for skoleloven af 1814 - hvor degnekaldene nedlagdes, og afløserne måtte nøjes med at være ”skoleholdere og kirkesangere”.

Marts 2017 Helge Land Hansen
Vindinge Lokalhistoriske Forening

Bortset fra tegninger af skuespillere i rollen som Holbergs Per Degn (1722) er tegninger af degne yderst sjældne. Her står en jysk degn og skolelærer fra først i 1800tallet i blå frakke, sølvknappet vest, gule bukser, lange støvler og paryk og læser indgangsbønnen i sin kirke. Hans høje hat og sølvknappede stok er anbragt på og ved degnestolen til højre.

Biskop Balles udgave af ”Dr. Martin Luthers Lille Catechismus” fra 1786 ”med anmærkning til vejledning for skoleholdere i deres undervisning samt øvelse i boglæsning for børn ... og opbyggelse for ældre”.